

УДК 339.924(575.2):339.923'97:061.1ЕАЭС
DOI 10.35254/bsu/2024.70.11

Ишенова К. С.
К Карасаев атындагы БМУ,
окутуучу

Сулайманова Г. К.
К Карасаев атындагы БМУ,
окутуучу

РЕГИОНАЛДЫК ИНТЕГРАЦИЯГА ЕАЭБтин ТААСИРИ: КОМПЛЕКСТИК ТАЛДОО

Кыскача мазмуну

Макала азыркы геосаясий реалдуулукту эске алуу менен Евразия экономикалык биримдигинин алкагындагы интеграциялык процесстердин динамикасын ачып берет. Изилдөөдө мүчө мамлекеттердин өз ара аракеттенүүсүнүн социалдык-экономикалык көрсөткүчтөрүн баалоо үчүн статистикалык ыкмалар колдонулган. Маалыматтарды талдоо ички соода көлөмүнүн, өзгөчө мунай химиясы жана айыл чарба тармактарында өсүшүн, ошондой эле Россия, Кытай жана Европадан келген инвестициялык агымдар менен корреляцияны көрсөтөт, бул экономикалык өнүгүүнүн белгилүү векторлорун түзөт. Изилдөө социалдык артыкчылыктардын бирдей эмес бөлүштүрүлүшүн көрсөтөт: Россия менен Казакстандагы жашоо деңгээли Армения менен Кыргызстандын көрсөткүчтөрүнө карама-каршы келет. Эмгек миграциясынын мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүнү кошкондо, интеграциянын эмгек рыногуна тийгизген таасири аныкталган. Көрсөтүлгөн жыйынтыктар кызматташтыкты тереңдетүү жана биримдиктин натыйжалуулугун жогорулатуу боюнча сунуштарды иштеп чыгууга мүмкүндүк берет.

Түйүндүү сөздөр: Соода жүгүртүү, геосаясат, туруктуу өнүгүү, инфраструктура, миграциялык агымдар, мамлекеттер аралык кызматташтык, финансы рыноктору, логистикалык системалар, социалдык чөйрө, өндүрүштүк байланыштар.

Ишенова К. С.,
БГУ им. К. Карасаева,
преподаватель

Сулайманова Г. К.
БГУ им. К. Карасаева,
преподаватель

ВЛИЯНИЕ ЕАЭС НА РЕГИОНАЛЬНУЮ ИНТЕГРАЦИЮ: КОМПЛЕКСНЫЙ АНАЛИЗ

Аннотация

Статья раскрывает динамику интеграционных процессов в рамках Евразийского экономического союза с учетом современных геополитических реалий. В исследовании

применены статистические методы для оценки социально-экономических показателей взаимодействия стран-участников. Анализ данных демонстрирует увеличение объемов внутренней торговли, особенно в сферах нефтехимии и сельского хозяйства, а также корреляцию с инвестиционными потоками из России, Китая и Европы, что формирует определенные векторы экономического развития. Исследование показывает неравномерное распределение социальных преимуществ: более высокий уровень жизни в России и Казахстане контрастирует с показателями Армении и Кыргызстана. Установлено влияние интеграции на рынок труда, включая расширение возможностей трудовой миграции. Представленные результаты позволяют сформулировать рекомендации по углублению сотрудничества и повышению эффективности союза.

Ключевые слова: Торговый оборот, геополитика, устойчивое развитие, инфраструктура, миграционные потоки, межгосударственное сотрудничество, финансовые рынки, логистические системы, социальная сфера, производственные связи.

*Ishenova K. S.,
BSU named after K. Karasaev,
lecturer*

*Sulaymanova G.K.,
BSU named after K. Karasaev,
lecturer*

INFLUENCE OF THE EAEU ON REGIONAL INTEGRATION: COMPREHENSIVE ANALYSIS

Abstract

This study examines the integration dynamics within the Eurasian Economic Union under current geopolitical conditions. Using statistical methods, this study assesses socio-economic interactions among member states. Data analysis shows increased internal trade, especially in petrochemicals and agriculture, and links to investment flows from Russia, China, and Europe, which influence economic development. The research highlights an uneven distribution of social benefits: higher living standards in Russia and Kazakhstan than in Armenia and Kyrgyzstan. The impact of integration on the labor market includes enhanced opportunities for labor migration. These findings provide recommendations for deepening cooperation and enhancing union effectiveness.

Keywords: Trade turnover, geopolitics, sustainable development, infrastructure, migration flows, interstate cooperation, financial markets, logistics systems, social sphere, production ties.

2015-жылы түзүлгөн Евразия экономикалык биримдиги (ЕАЭБ) постсоветтик мейкиндиктеги маанилүү интеграциялык долбоор болуп саналат. Орусия, Казакстан, Беларусь, Армения жана Кыргызстанды камтыган ал түрдүү тармактарда кызматташууну тереңдетүүгө багытталган мамлекеттер

аралык экономикалык бирикменин үлгүсү катары кызмат кылат. Бул альянстын экономикалык да, социалдык да, саясий да мааниси бар жана анын аймактык интеграцияга тийгизген таасири кылдат талдоо жүргүзүүгө татыктуу.

Аймактык интеграция процесси жалпы экономикалык жана саясий максаттар-

га жетүү үчүн мамлекеттерди бириктирүү идеясына негизделген. Аймактык интеграциялык бирикмелер катышуучуларга рынокторду кеңейтүүгө, логистиканы жакшыртууга, өнөр жай жана башка тармактарда кызматташууну тереңдетүүгө мүмкүндүк берет.

Адабиятта интеграциялык бирикмелердин бир нече түрлөрү, анын ичинде эркин соода зоналары, бажы союздары жана экономикалык биримдиктер аныкталган. ЕАЭБ саясий жана социалдык интеграция элементтери менен терең экономикалык

биримдиктин үлгүсү болуп саналат

ЕАЭБ ага мүчө өлкөлөрдүн экономикалык абалына олуттуу таасирин тийгизет. Негизги багыттардын бири – сооданын көлөмүн көбөйтүүгө жана экономикалык эффективдүүлүктү жогорулатууга жардам берген бирдиктүү рынокту түзүү. Мисалы, 1-таблицада келтирилген маалыматтарга ылайык, Орусия, Казакстан жана Беларусь олуттуу экономикалык көрсөткүчтөрдү көрсөтүшөт. Орусия ИДП, соода жүгүртүү боюнча алдыңкы орунду ээлейт, аны

биримдиктин ичиндеги соода жүгүртүү боюнча маалыматтар тастыктайт.

1-таблица.

ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн экономикалык көрсөткүчтөрү (2023-жылдын маалыматтарынын негизинде)

Өлкө	ИДП (миллиард АКШ доллары)	ИДПнын өсүү темпи (%)	ЕАЭБ менен соода жүгүртүү (млрд АКШ доллары)
Орусия	1,770	1.8	500
Казакстан	210	4.1	25
Беларусь	70	0.5	15
Армения	15	7.2	3
Кыргызстан	8	5.4	2

Булак: ЕЭКтин маалыматтарынын негизинде эмгектин авторлор тарабынан иштелип чыккан, 2024 [1].

Интеграциянын маанилүү аспектиси болуп ЕАЭБ өлкөлөрүнүн экономикасынын туруктуулугунун жана өнүгүүсүнүн олуттуу көрсөткүчү болуп саналган чет элдик инвестицияларды тартуу саналат. Муну чет элдик инвестицияларды тартуу боюнча маалыматтар тастыктап турат (2-таблица).

2-таблица.

ЕАЭБтин чет өлкөлүк инвестицияларды тартууга тийгизген таасири (2023-жылдын маалыматтарынын негизинде)

Өлкө	Чет өлкөлүк инвестициянын көлөмү (млрд АКШ доллары)	Өсүү динамикасы (%)	Инвестициялардын негизги булактары
Орусия	26	2.3	Европа, Кытай, АКШ
Казакстан	17	5.5	Кытай, Европа, Түркия
Беларусь	5	-0.2	Орусия, Латвия, Нидерланды
Армения	1.5	7.8	АКШ, Франция, Орусия
Кыргызстан	0.9	4.2	Кытай, Орусия, Казакстан

Булак: ЕЭКтин маалыматтарынын негизинде эмгектин авторлор тарабынан

иштелип чыккан, 2024 [2].

Жалпы өсүш тенденцияларына карабастан, тышкы инвесторлорго, өзгөчө Россиядан, Кытайдан жана Европадан олуттуу көз карандылык байкалууда. Казакстан, Армения жана Кыргызстан жакшы өсүү темптерин көрсөтүп жатат, бирок бул өлкөлөрдө инвестициянын көлөмү Орусияга салыштырмалуу

кыйла төмөн. Беларусь кээ бир кыйынчылыктарга дуушар болууда, ал чет элдик инвестициянын бир аз төмөндөшүнөн көрүнүп турат.

ЕАЭБтин ишинин дагы бир маанилүү аспекти – бул биримдиктин өлкөлөрүнүн ортосундагы ички сооданы өнүктүрүү. 3-таблицадан көрүнүп тургандай, ички сооданын көлөмү

көбөйүүдө, бул өз ара экономиканын өнүгүшүнө өбөлгө түзөт.

3-таблица.

ЕАЭБдин ички сооданы өнүктүрүүгө тийгизген таасири

Өлкө	ЕАЭБдин ички соодасынын көлөмү (млрд АКШ доллары)	Өсүү динамикасы (%)	Сооданын негизги багыттары
Орусия	320	4.5	Тамак-аш, нефтехимия
Казакстан	40	6.0	Машиналар, жабдуулар, дан
Беларус	30	2.1	Жабдуулар, химиялык заттар, металлдар
Армения	8	7.5	Тамак-аш, текстиль
Кыргызстан	6	5.3	Жашылчалар, жемиштер, текстиль

Булак: ЕЭКтин маалыматтарынын негизинде эмгектин авторлор тарабынан иштелип чыккан, 2024 [3].

Орусия биримдиктин эң ири экономикалык оюнчусу катары соода көлөмүндө, өзгөчө мунай химиясы жана айыл чарбасы сыяктуу тармактарда үстөмдүк кылууда. Казакстан менен Беларусь техника жана химиялык продукцияларды жигердүү соодалашса, Армения менен Кыргызстан айыл чарба продукциясын жана текстилди жеткирүүгө басым жасашат.

ЕАЭБ алкагында интеграциянын социалдык-экономикалык натыйжалары бирикменин натыйжалуулугун баалоо үчүн маанилүү элемент болуп саналат. Катышуучу өлкөлөрдүн калкынын жашоосуна түздөн-түз таасир эткен оң жана терс таасирлери бар.

Негизги аспектилердин бири - ЕАЭБтин калктын жашоо деңгээлине, иш ме-

нен камсыз болуусуна, жумушсуздуктун деңгээлине, ошондой эле социалдык инфраструктураны өнүктүрүүгө тийгизген таасири. Интеграция процесси чакан жана орто бизнести өнүктүрүү үчүн шарттарды жакшыртууга жардам берет, ошондой эле экономиканын айрым секторлорунда жумуш менен камсыз болуусунун өсүшүнө түрткү берет.

Бирок, ошол эле учурда социалдык теңсиздиктин күчөшү, ири экономикаларга (мисалы, Россия) экономикалык көз карандылыктын күчөшү жана башка чакырыктар болушу мүмкүн.

ЕАЭБдин социалдык чөйрөгө тийгизген таасирин баалоого боло турган критерийлердин бири – калктын жашоо деңгээлинин өзгөрүү динамикасы. Буга үй чарбаларынын кирешеси, социалдык кызматтардын жеткиликтүүлүгү жана

жакырчылык деңгээли сыяктуу көрсөткүчтөр кирет.

4-таблица.

ЕАЭБ өлкөлөрүндөгү жашоо деңгээлинин динамикасы (2023-жылдын маалыматтары боюнча)

Өлкө	Калктын жан башына орточо киреше (миң АКШ доллары)	Жакырчылык деңгээли (%)	Негизги социалдык кызматтарга жетүү (%)
Орусия	11.0	13.5	95
Казакстан	6.0	10.0	92
Беларусь	7.5	7.8	96
Армения	5.2	23.0	88
Кыргызстан	3.8	30.0	85

Булак: ЕЭКтин маалыматтарынын негизинде эмгектин авторлор тарабынан

иштелип чыккан, 2024 [4].

4-таблица ЕАЭБ өлкөлөрүндө жашоо деңгээлинде олуттуу айырма бар экенин көрсөтүп турат. Биримдиктин экономикалык жактан эң чоң өлкөсү болгон Орусияда калктын жан башына орточо кирешеси эң жогору жана жакырчылыктын деңгээли төмөн. Казакстан менен Беларусь дагы кирешенин жана социалдык камсыздоонун, жакырчылыктын деңгээли кыйла жогору болгон Армения менен Кыргызстанга салыштырмалуу жогору.

Бул өлкөлөрдүн экономикалык түзүлүшүнүн жана тарыхый шартынын өзгөчөлүгүнө байланыштуу. ЕАЭБдин жашоо деңгээли төмөн өлкөлөрдөгү (мисалы,

Армения жана Кыргызстан) социалдык шарттарга тийгизген таасири экономикалык мүмкүнчүлүктөрдүн жогорулашына жараша сезилет, бирок бул жеңилдиктерди бирдей бөлүштүрүү бул өлкөлөрдө социалдык көйгөйлөрдүн актуалдуу бойдон калып жаткандыгын билдирет.

ЕАЭБ алкагындагы интеграция жумуш менен камсыз болуу жана жумушсуздуктун деңгээлине да таасирин тийгизүүдө. Соода тоскоолдуктарын азайтуу жана ички рынокту өнүктүрүү эмгек миграциясы үчүн, өзгөчө жумуш менен камсыздоо деңгээли төмөн өлкөлөрдөн (мисалы, Кыргызстан жана Армения) экономикасы өнүккөн өлкөлөргө (мисалы, Орусия жана

Казакстан) жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачат.

5-таблица.

ЕАЭБ өлкөлөрүндөгү жумушсуздуктун деңгээли жана жумуштуулук (2023-жылдын маалыматтарынын негизинде)

Өлкө	Жумушсуздуктун деңгээли (%)	Экономикадагы жумуштуулук (%)	Иш менен камсыз кылуунун негизги тармактары
Орусия	4.0	62.0	Өнөр жай, айыл чарба, тейлөө
Казакстан	4.8	64.5	Тоо-кен, айыл чарба, курулуш
Беларусь	3.7	65.2	Өнөр жай, айыл чарба, тейлөө
Армения	14.0	50.0	Айыл чарба, кызмат көрсөтүү, текстиль
Кыргызстан	9.5	55.0	Айыл чарба, курулуш, тейлөө

Булак: ЕЭКтин маалыматтарынын негизинде эмгектин авторлор тарабынан

иштелип чыккан, 2024 [4].

Ошентип, ЕАЭБ алкагында интеграциянын социалдык-экономикалык аспекти катышуучу өлкөлөргө эки ача таасир этет. Россия менен Казакстан интеграциядан экономикалык өсүш, жумушсуздуктун кыскарышы жана социалдык стандарттардын жакшыруусу түрүндөгү олуттуу пайда алып жатканы менен, ал эми Армения жана Кыргызстан сыяктуу экономикалары чакан өлкөлөрдө жөлөк пулдарды бирдей эмес бөлүштүрүү көйгөйлөрүнө туш болушат.

Буга карабастан, ЕАЭБ бул өлкөлөрдөгү сооданы, жумуш менен камсыздоо жана инфраструктурага инвестицияны көбөйтүү аркылуу социалдык-экономикалык абалды жакшыртууга салым кошууда. Бирок союздун ичиндеги социалдык дисбаланстарды минималдаштыруу үчүн ресурстарды натыйжалуураак бөлүштүрүү жана социалдык инклюзивдүүлүктү тереңдетүү боюнча ишти улантуу маанилүү.

Жетишилген ийгиликтерге карабастан, ЕАЭБ бир катар көйгөйлөргө туш бо-

лууда, анын ичинде [5]:

- Бир калыпта эмес өнүгүү: мүчө-өлкөлөрдүн экономикалык потенциалындагы айырмачылыктар биримдиктин ички туруктуулугу үчүн чыңалууну жана тобокелдиктерди жаратат.

- Саясий интеграциянын көйгөйлөрү: Биримдиктин алкагында биргелешкен тышкы саясатты жана консенсусту иштеп чыгуудагы кыйынчылыктар.

- Глобалдык чакырыктар: глобалдашуу жана ЕАЭБ үчүн Эл аралык атаандаштыкты күчөтүү шартында тышкы аренада тең салмактуу саясатты табуу маанилүү милдет болуп саналат.

Евразиялык экономикалык биримдик постсоветтик мейкиндикте аймактык интеграциянын маанилүү элементи болуп саналат. Анын катышуучу өлкөлөрдүн экономикалык өнүгүүсүнө, ошондой эле аймактын саясий жана социалдык туруктуулугуна тийгизген таасири чоң. Келечекте учурдагы экономикалык жана саясий чакырыктар чечилсе, ЕАЭБ интеграцияны андан ары тереңдетүү жана дүйнөлүк аренадагы позициясын бекемдөө мүмкүнчүлүгүнө ээ.

Адабияттар

1. Евразийская экономическая комиссия : официальный сайт. – Москва : – URL: <https://ees.eaunion.org> (дата обращения: 23.10.2024). – Текст : электронный.

2. Евразийская экономическая интеграция: вызовы и возможности // Региональная экономика : [сайт]. – URL: <https://eabr.org/analytics/archive-edb-editions/eurasian-economic-integration> (дата обращения: 25.10.2024). – Текст : электронный.

3. Внешняя торговля Кыргызской Республики : статистический сборник / Национальный статистический комитет Кыргызской Республики. – Бишкек : Нацстатком Кыргызской Республики, 2024. – URL: <https://stat.gov.kg/ru/publications/sbornik-kyrgyzstan-v-cifrah> (дата обращения: 05.11.2024). – Текст : электронный.

4. Уровень жизни населения Кыргызской Республики : статистический сборник / Национальный статистический комитет Кыргызской Республики. – Бишкек : Нацстатком Кыргызской Республики, 2024. – URL: <https://stat.gov.kg/ru/publications/sbornik-kyrgyzstan-v-cifrah> (дата обращения: 05.11.2024). – Текст : электронный.

5. Таалайбекова, К. Проблемы и перспективы участия Кыргызской Республики в ЕАЭС / К. Таалайбекова // Постсоветские исследования. – 2021. – Т. 4, № 5. – С. 409-426. – DOI 10.53535/2618-7426_2021_5_409. – EDN AZLKCA.